Huygens Institute - Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW)

Citation:

R. Hooykaas, Levensbericht A. Cortesão, in:
Jaarboek, 1979, Amsterdam, pp. 187-189

This PDF was made on 24 September 2010, from the 'Digital Library' of the Dutch History of Science Web Center (www.dwc.knaw.nl) > 'Digital Library > Proceedings of the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW), http://www.digitallibrary.nl'

Herdenking van

Armando Cortesão

(31 januari 1891–29 november 1977)

door R. Hooykaas

Armando Cortesão beëindigde zijn studie voor landbouwkundig ingenieur in 1913 met een dissertatie over „De Mutatietheorie en de veredeling van planten", een werk, dat hem in persoonlijk contact bracht met Hugo de Vries. Na reizen door de Verenigde Staten en de Antillen, werd hij hoofd van de landbouwkundige dienst van S. Tomé en Príncipe (1916–1920).

In die tijd werkte hij samen met de geodetische commissie-Gago Coutinho, een bezigheid die hem later van groot nut zou zijn bij de bestudering van oude kaarten. Toen ook bereidde hij verscheidene publikaties op het gebied van de landbouw voor, o.a. een werk over de cacaoboom (1923).

Van 1925 tot 1932 stond hij aan het hoofd van de pas opgerichte „Agência Geral das Colónias" en redigeerde hij het „Boletim Geral das Colónias", waaraan hij zelf een twintigtal studies over koloniale onderwerpen bijdroeg.

Dit belangrijke werk werd plotseling afgebroken, toen hij om politieke redenen het land moest ontvluchten (1933). De jaren van ballingschap werden grotendeels doorgebracht in Engeland. Hij was daar zozeer ingeburgerd, dat hij van 1941 tot 1944 in de Home Guard dienst deed bij de luchtverdediging van Londen.

Van 1946 tot 1952 verbleef hij in Parijs, waar hij bij de Unesco achtereenvolgens verscheidene leidende functies bekleedde.

Eerst in 1952 kreeg hij verlof naar zijn geboortehuis in S. João do Campo (bij Coimbra) terug te keren, waar hij verder een geheel aan de wetenschap gewijd leven leidde.

In de moeilijke periode van ballingschap begon hij het werk, dat in de toekomst zijn grote levenstaak zou zijn. Zijn „Cartografia e Cartógrafos Portugueses dos séculos XV e XVI" (1935) vond onmiddellijk grote waardering bij allen die zich met de geschiedenis der kartografie bezig hielden. De titel is enigszins misleidend, want het behandelt kosmografie en zeevaartkunde evenzeer als de eigenlijke kartografie. Het werk heeft grote invloed uitgeoefend op de volgende generatie van Portugese historici. Het was het eerste algemeen overzicht van de activiteit en invloed van de Portugese kaartenmakers van het eind van de 15e tot het begin der 17e eeuw.

In Parijs vond Cortesão een handschrift, dat de „Suma Oriental" van Tomé Pires bevatte, een uiterst belangrijk verslag van de reizen van een Portugese apotheker langs de kusten van Azië van de Rode Zee tot Japan (1512–1515).

Het werk werd in Engelse vertaling uitgegeven in de reeks geschriften over ontdekkingsreizen van de Hakluyt Society (1944); de kritische uitgave van de Portugese tekst dateert van 1978.

Terug in Portugal (1952) werd al spoedig begonnen aan een tesamen met A. Teixeira de Mota opgezet groot werk, dat zou verschijnen ter gelegenheid van de 500ste herdenking van de sterfdag van Hendrik de Zeevaarder. „Portugaliae Monumenta Cartographica" (6 vols, Lissabon 1960–1962) is een pronkstuk van de grote bibliotheken over de gehele wereld (ook van de Bibliotheek der KNAW); het bevat prachtige reprodukties van de kaarten vervaardigd door Portugezen in de 16e eeuw en is aldus een monument niet alleen van de zeevaart uit Portugal's Gouden Eeuw, maar ook voor de twee samenstellers en commentatoren.

In 1961 werd aan de universiteit van Coimbra een „Secção de Cartografia Antiga" opgericht, die nauw zou samenwerken met een iets ouder instituut (1958) in Lissabon. Cortesão werd benoemd tot directeur, terwijl als adjunct optrad de prof. math. Luís de Albuquerque, die meer gespecialiseerd was in de nautische astronomie. De taak van de nieuwe instelling werd ruim opgevat. Een groot aantal cultuurhistorische studies over het tijdperk der ontdekkingen werd uitgegeven door het instituut, dat zich spoedig een internationale reputatie verwierf, ook al door de congressen over zeevaartwetenschappen die het organiseerde of hielp organiseren. Van grote betekenis was ook de reeks van kritische uitgaven van oude werken over zeevaart, een onderneming waarin Albuquerque het grootste aandeel had. Deze reeks vond haar bekroning in de publikatie van de „Obras Completas de D. João de Castro" (3 vols, Coimbra 1968, 1971, 1976). Het bevat een astronomisch tractaat, drie dagboeken van zeereizen en de correspondentie van de beroemde vlootvoogd en gouverneur van Indië (geb. 1500; overl. 1548 in Goa).

Cortesão's laatste grote werk is de „History of Portuguese Cartography" (1969, 1971). Ook dit werk biedt veel meer dan de titel aankondigt. De geschiedenis van de kartografie in Oudheid en Middeleeuwen wordt behandeld en pas tegen het eind komt de Portugese kartografie van het begin der 16e eeuw naar voren. Het werk is onvoltooid gebleven.

Cortesão's verdienste voor de geschiedenis van de nautische wetenschappen vond internationale erkenning door talrijke erelidmaatschappen (o.a. Hispanic American Society, New York; National Geographic Society, Washington; Royal Institute of Navigation, London; Royal Geographic Society, London, die hem de gouden Victoria medaille verleende) en ook door de benoeming tot lid der Portugese Akademie van Wetenschappen (1964) en buitenlands lid der Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen en de Real Academia de la História (Madrid). De universiteiten van Coimbra en van Newfoundland verleenden hem een eredoctoraat.

Cortesão's buitengewone verdiensten voor de geschiedenis van de nautische wetenschappen en de ontdekkingsreizen mogen ons niet blind maken voor zwakheden die zijn werk, vooral in latere tijd, soms vertoonde. Als geschiedschrijving een sympathisch opnieuw-beleven van het verleden vereist, dan is Cortesão's werk daarvan een voorbeeld, maar het verlangen de geheimen van het verleden te ontsluieren deed hem nu en dan in gewaagde hypothesen vervallen en zijn patriottisme dreef hem tot polemieken waarbij hij in objectiviteit tekort schoot. Diezelfde mateloze liefde voor zijn land dreef hem echter ook tot het schrijven van pamfletten waardoor de gedwongen verwijdering uit zijn land gedurende de beste jaren van zijn leven veroorzaakt werd.

Terwijl zijn oudere broer Jaime Cortesão in Portugal grotere bekendheid genoot, heeft Armando door zijn vele buitenlandse contacten en zijn grote talenkennis veel

meer een internationale reputatie verworven. Zijn belangstelling reikte verder dan het veld van eigen onderzoek; door zijn brede vorming had hij een open oog voor de geschiedenis van de wetenschappen in het algemeen. Vooral door zijn toedoen heeft de geschiedenis der natuurwetenschappen aan de Portugese universiteiten een vaste plaats gekregen bij de vorming van studenten in de natuurwetenschappen.

Cortesão was een Portugese ,,fidalgo'' van de oude stempel uit een geslacht van die vooruitstrevende intellectuelen die achter de revolutie van 1911 stonden. In de omgang was hij hoffelijk en gereserveerd, maar wie het voorrecht had hem beter te leren kennen vond in hem een toegewijd vriend. De vele bezoekers en studenten die van heinde en verre naar Coimbra kwamen zullen met dankbaarheid terug denken aan de inspiratie die ze van hem ontvingen.